

КРЕИРАЊЕ ШКОЛЕ КАО ХУМАНЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ¹

Сажетак: Савремени друштвени контекст значајно утиче на мењање школа као базичних установа за васпитање и образовање. Нове образовне потребе друштва иницирају потребу за стварањем таквог профила васпитно-образовних установа у којима се промовише афирмација културе мира и развој хуманих односа. Сходно томе, промене у школском контексту усмерене су ка развоју мира, толеранције и решавању конфликта ненасилним путем. Креирање школе као хумане социјалне заједнице детерминисано је многим факторима који су у међусобној интеракцији. Спољашњи фактори зависе од друштвеног контекста и непосредног окружења у коме се школа налази, док су унутрашњи условљени факторима саме школе, а препознају се у њеној структури, организацији, начину функционисања. У сложеној констелацији разноврсних утицаја издваја се више релације које карактеришу школски контекст: односи на релацији ученик–наставник, односи међу наставницима, као и међусобни односи ученика. Поменуте релације у директној су вези са процесом хуманизације односа у школи, који је обојен личним карактеристикама и понашањем свих учесника процеса образовања и васпитања.

У процесу промена од школе се очекује развој хуманих односа на свим релацијама и јачање васпитне функције. У складу са тим неопходне су промене у школском контексту у правцу креирања повољне, стимулативне средине за учење и развој.

Кључне речи: школа, промене, хумани односи, наставници, ученици

По својој природи и суштини, школа представља хуману социјалну заједницу у којој се млади социјализују, образују и васпитавају у периоду њиховог најосетљивијег и најинтензивнијег развоја. Управо у том критичном периоду за развој личности, млади велики део свога времена проводе у школи, у којој се планском и организованом делатношћу развијају способности и ка-

¹ Рад је урађен у оквиру пројеката 179074: *Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција* и 179013: *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије*, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

пацитети ученика у интелектуалном, физичком, емоционалном и социјалном погледу. По својој структури школа представља организовану педагошки обликовану средину у којој се плански и систематски остварују васпитно-образовни циљеви, задаци и садржаји рада. Осим тога, школа има своју динамику коју одређују унутрашње везе и односи, као и механизме којима се регулише и вреднује свака активност која се у њој одвија. Премда је неспорна чињеница да школа, како некада тако и сада, представља „место најорганизованијег и најсистематичнијег образовања и васпитања“ (Трнавац, 2005: 65), школа је како у прошлости, тако и данас, често представљала предмет критике. Најчешће критике које се упућују школи везане су за њену затвореност, недемократичност и ригидност, која иначе карактерише традиционалне образовне институције. Осим критика које су упућене ка организацији наставе, доминацији вербалне методе и фронталног облика рада, све су учесталије критике које се односе на ваннаставне активности. Наиме, поједини аутори сматрају да „осиромашивање и неадекватно реализовање разноврсних друштвених активности ученика у школи неповољно утиче на социјализацију ученика. Зато ученици школу доживљавају више као „училиште“, а мање као средину „у којој могу да задовоље своја разноврсна интересовања и потребе (сигурност, прихваћеност, компетентност, стицање и исказивање идентитета и сл.“ (Јовановић, 2005: 10). Према схватању Н. Трнавца, актуелне критике школе односе се на „реалан пад квалитета, неадекватност кадрова, стручних профила потребама, недовољност просторних и кадровских услова, неусклађеност школског рада са потребама живота и рада људи... недемократичност, комерцијализацију науке и образовања... и сл.“ (Трнавац, 2005: 234).

Значајан проблем који није у довољној мери третиран у нашој педагошкој литератури, а представља сасвим оправдану критику школе, односи се на редукцију васпитне функције школе, која је готово маргинализована. Имајући у виду да су последњих година образовни процеси у школи заузели доминантну позицију, обављање васпитне функције школе озбиљно је угрожено. У прилог томе, говоре сазнања да су у школској пракси све присутнији проблеми васпитне природе, који се манифестују кроз различите облике непожељног и неприлагођеног понашања ученика, учесталим конфликтним ситуацијама наставника и ученика, агресивним понашањем, што само потврђује критике да је данашња школа удаљена од своје природе и суштине, односно визије школе као хумане социјалне заједнице. Критике појединих аутора истичу да се одвојеност школе од стварног живота и изолованост школске средине може негативно одразити на ментално здравље ученика (Бојанин, 2002). У релевантној литератури присутни су ставови аутора који говоре о радикалним променама школе као институције или појединих аспеката школског живота (према Трнавац, 2005; Илић, 1972; Reimer, 1971; West, 1975; Lister, 1974).

Сматра се да критика школе и школског система представља полазну основу за њено реформисање, односно мењање у правцу побољшања ква-

литета и ефикасности васпитно-образовног рада. Имајући у виду да школа представља друштвену институцију са дугом традицијом и устаљеним системом рада, може се закључити да је процес уношења промена у школско окружење веома сложен, комплексан и праћен бројним потешкоћама. Овакав став присутан је код савремених теоретичара који указују на потешкоће у мењању традиционалних односа у школи, „јер се школа као друштвена и културна институција веома споро мења, у њу веома тешко продиру савремена техника и технологија, а и савремена организација рада, као и модернији и демократскији односи између главних учесника васпитања и образовања: наставника и ученика“ (Јанковић и Родић, 2007: 19).

Но, без обзира на постојеће потешкоће, промене у школи представљају неминовност која је условљена потребама које је могуће исказати на најмање два нивоа:

- а) на макронивоу, потребе условљене мењањем друштва,
- б) на микронивоу, као потребе саме школе за мењањем и унапређивањем.

Промене у друштву и друштвеним односима остављају импликације у систему васпитања и образовања, као подсистему глобалног друштвеног окружења. Мењање друштвене стварности у великој мери одражава се на институције које се баве васпитањем и образовањем, посебно у сектору јавног васпитања. Урушавање друштвених институција, поремећаји у функционисању, изазивају кризе у обављању базичних функција институција за васпитање и образовање. У оквиру таквих околности намеће се потреба за реформисањем, прилагођавањем и мењањем институција система васпитања и образовања у циљу пружања адекватног одговора друштву које је и само у процесу промена. Сложени захтеви које намеће друштво потенцирају потребу профилисања таквих институција за васпитање и образовање које ће бити у складу са новонасталим потребама појединаца и друштва у целини. У сложеној констелацији друштвених односа рађају се нове образовне потребе појединаца и велика очекивања друштва од васпитно-образовних институција. Демократска оријентација друштвених промена намеће потребу за транспоновањем демократских принципа у систем васпитања и образовања, што у битној мери утиче на мењање система васпитања и образовања и његових институција. Процес демократизације институција за васпитање и образовање подразумева превазилажење недостатака које карактеришу традиционалне образовне институције, пре свега школе, њене затворености, ригидности и застарелости и усмеравање ка циљевима који промовишу мултикултуралност, слободу и демократски начин живота. За разлику од традиционалне школе коју карактерише селективност, ауторитарност и затвореност, актуелне друштвене околности намећу потребу за таквим профилем институције која ће представљати заједницу учења деце и одраслих. Посматрано на такав начин, школа може представљати јавни образовни сервис за све заинтересоване и бити отворена за све, без обзира на верску, националну и етничку припадност или индивидуалне особености и карактеристике. У

том смислу, јавља се потреба за отварањем школе према друштвеној заједници, повезивањем са друштвеним збивањима, укључивањем школе у живот локалног окружења.

Опште смернице промена у школи крећу се у правцу трансформисања школе у отворени систем, заједницу учења деце и одраслих. Такав захтев подразумева промене на унутрашњем плану школе у смислу отварања школе ка својим подсистемима, почев од упављања, структуре саме школе и организације њеног рада. У том смислу неопходне су промене на микронивоу, које, осим што представљају друштвени захтев и потребу, представљају и потребу саме школе, односно њених главних актера: ученика и наставника.

Потребе за променама школа као институција за васпитање и образовање, присутне су од самог настанка школе. Оне су усмерене ка развоју школе, унапређивању васпитно-образовног рада, постизању вишег нивоа квалитета и ефикасности у школској пракси. Промене на микроплану најчешће су резултат рада и залагања самих чланова колектива, првенствено наставника и стручних сарадника, који кроз акциона истраживања и анализу сопствене праксе уводе иновације које доприносе побољшању квалитета рада.

Суочена са новим изазовима и захтевима школа се континуирано мења, тежећи да постане отворена, флексибилна установа, прилагођена актуелним потребама ученика, родитеља и актерима из локалног окружења. Процесом уношења промена обухваћена су многа значајна питања школског живота и рада, пре свега питања везана за иновирање процеса наставе, питања стварања повољнијег школског окружења за учење и развој, питања улоге и положаја ученика и наставника, активног укључивања родитеља и других заинтересованих из непосредног окружења. Имајући у виду да су ова питања од суштинског значаја за функционисање школе, сасвим је оправдана заинтересованост свих у школи за проналажење адекватних решења. Унапређивање функционисања рада школе, посебно у сегменту стварања повољних услова за учење и развој ученика, хуманизација односа у школи на свим нивоима, представљају важне изазове са којима се данас школа суочава, а истовремено и потребу како запослених у школи, тако и ученика.

Процес демократизације у друштву оставља видљиве импликације на процесе васпитања и образовања. Транспоновање демократских принципа у процес васпитања и образовања, није могуће замислити без активног учешћа школе, као базичне васпитно-образовне институције. Школа у процесу демократизације заузима веома важно место, јер она представља значајан и незаменљив чинилац развоја деце и младих.

Међутим, познато је да данашња школа, без обзира на промене које се у њој дешавају, још увек није у могућности да задовољи потребе демократске оријентације друштва на адекватан начин. Наиме, под утицајем промена у не-

посредном друштвеном окружењу и сама школа постала је место за испољавање непожељног понашања, агресије и насиља. Различити облици насиља, девијантно понашање ученика, употреба алкохола и других супстанци зависности, малолетничка проституција, ситне крађе, постају учестале појаве у школском окружењу. Таквом стању додатно доприноси присуство насиља у медијима који својим посредовањем утичу на изградњу одређеног типа субкултуре ученика. Присуство таквих појава потенцира питање безбедности ученика у школи, као и осталих запослених, јер је агресивност у разним манифестним облицима присутна, како на релацији ученик–наставник, тако и између самих ученика.

Појава агресивности и непожељног понашања у директној је супротности са природом и суштином школе, која представља хуману социјалну заједницу у којој се одвијају процеси васпитања и образовања. Такве појаве указују да је присутна дисфункција и урушавање основних функција школе, пре свега васпитне функције. Школа је вековима представљала институцију чије су основне функције васпитање и образовање младих генерација, институцију у којој се промовише мир и ненасиље. Насупрот оваквом ставу, присутна су схватања да школа данас, као део окружења у коме бораве деца и млади, и сама може бити извор конфликта и насиља. Наиме, оријентисаност школе на образовна постигнућа и занемаривање васпитне функције за ученике може представљати извор бројних стрепњи, незадовољства и конфликта.

Уношењем промена у школу, редефинисањем циљева и задатака, метода и облика рада стварају се услови за мењање школског окружења. Ревитализација васпитне функције отвара могућност да школа постане хумано социјално окружење у коме се учи и ради. Сложен процес хуманизације односа у школској средини може се остварити планским и систематским деловањем које се заснива на поштовању и поверењу свих учесника васпитно-образовног процеса: ученика и наставника, као и родитеља и других заинтересованих из непосредног окружења. Актуелне концепције развоја школе у први план стављају поштовање личности ученика, уважавање њихових потенцијала и развоја у складу са потребама и интересовањима, чиме се стварају услови за хуманизацију односа у школи.

У циљу стварања хуманијег школског окружења неопходне су промене у следећим аспектима:

- редефинисање циљева, задатака и организације васпитно-образовног рада,
- мењање односа према индивидуалности и креативности ученика,
- неговању сарадње и тимског рада,
- развијању толеранције и уважавању различитости,
- разумевању и очувању традиције,
- промоције демократских и грађанских вредности,
- развијање отворености за промене.

Као што је већ поменуто, у систему промена које се уводе у школско окружење значајно место заузима подручје циљева и задатака. *Рedefинисање циљева и задатака* и другачија *организација васпитно-образовног рада* представљају неопходан процес за усклађивање са општим променама у друштву. Ако је познато да основни правац промена у друштву представља процес демократизације, онда се и циљеви и задаци који се остварују у школи морају ускладити са водећим друштвеним процесима, односно усмерити у правцу развоја целовите, демократске, социјализоване, стваралачке и хумане личности. Међутим, само декларативно опредељење за редефинисањем циљева неће дати жељене ефекте уколико, упоредо са тим процесом не дође до промена, пре свега у делу организације васпитно-образовног рада. Традиционална организација васпитно-образовног рада доживљава све више критика које се односе на „застарелост и неефикасност разредно-часовног и предметног система наставе, у коме доминирају вербализам, ауторитативан однос наставника и занемарена субјекатска позиција ученика. У традиционалној настави више се инсистира на усвајању, меморисању и репродуковању знања, а мања пажња се поклања развијању способности ученика...” (Јовановић, Б., 2004: 109–110). У том смислу, неопходне су промене у смеру организовања процеса васпитно-образовног рада у коме ће бити битно измењени облици и методе, као и улога и положај наставника и ученика. Оријентисаност ка развоју способности ученика подразумева већу активност ученика и самим тим, преузимање одговорности за успешност у школском учењу и сопственом развоју. У процесу изградње система знања ученици су у активној позицији, имају могућности да анализирају, истражују, планирају и самим тим напредују у складу са својим способностима. Потребно је, дакле, да васпитно-образовни рад буде организован на такав начин који ће омогућити укључивање ученика, односно његову партиципацију у свим сегментима васпитно-образовног процеса.

Актуелни реформски процеси промовишу активно учење у коме су битно измењене улоге наставника и ученика. У таквим концептима васпитно-образовни процес усмерен је ка ученику, развоју његових потенцијала и способности. Од школе као институције очекује се подршка у смислу мењања организације васпитно-образовног рада и усаглашавања са потребама ученика, али и наставника. У оквиру организације васпитно-образовног рада значајно место заузима и организовање додатне, допунске, изборне, продужене и факултативне наставе и слободних активности. Њиховом адекватном организацијом стварају се повољни услови за развој слободне, стваралачке, хумане и демократски оријентисане личности. Слободне активности представљају изузетно повољно поље деловања за развој многих потенцијала ученика. Сама чињеница да се за учешће у слободним активностима ученици опредељују добровољно, у складу са својим интересовањима и склоностима, пружа велике могућности за васпитно деловање. Слободне активности пружају могућност за афирмацију ученика, али и школе у целини. У оквиру

слободних активности ученици имају могућност да се „покажу у пуном свјетлу својих талената, да демонстрирају заједнички рад остварен у групи и да представе дух сарадње и подршке који влада у школи“ (Сузић, 2005: 566).

Слободне активности отварају могућност за *мењање односа према индивидуалности и креативности ученика*. У њима индивидуалност и креативност ученика долазе до пуног изражаја, што наравно не значи да индивидуалности и креативности не треба посвећивати пажњу када су у питању наставне активности. Насупрот вербализму и рецептивној позицији ученика у наставном процесу, који доминира у традиционалној настави, у којој је недовољна пажња посвећена индивидуалним потенцијалима ученика, у процесу активне наставе се настоје превазићи ови недостаци. Применом савремених дидактичких метода и поступака омогућава се индивидуализација и диференцијација наставног процеса чиме се доприноси мотивацији ученика за активну партиципацију у процесу учења. Настава у којој се методе, поступци и облици васпитно-образовног рада усклађују са претходним знањима и искуствима ученика, са њиховим специфичним способностима и потенцијалима, има изузетан значај за стварање стимулативног школског окружења. Потреба да се сваки ученик посматра као индивидуа, са својим особинама, карактеристикама и потенцијалима захтева промене у организовању наставног рада. У том смислу наставни процес у школи све више је оријентисан ка комбинацији разноврсних метода и облика, при чему посебно место заузима индивидуализована настава. Индивидуализована настава омогућава да се превазиђу недостаци карактеристични за традиционалну школу, попут пада мотивације, неуспешности, губљења самопоуздања и сл. Развој креативности ученика представља један од важних задатака школе. Из тог разлога неопходно је да се у школи створе повољни услови за развој креативних потенцијала како ученика, тако и наставника. Имајући у виду да креативност представља универзално људско својство веома је важно да школа представља средину која ће омогућити и подстицати креативно изражавање. За остварење овако вредног циља пожељно је да се у школи обезбеде адекватни услови за проширивање обима искуства ученика и стварање система знања који ће се базирати на развоју креативних потенцијала ученика. Од посебног значаја је квалитет, како наставних, тако и ваннаставних активности којима се шире развојни донети и за прерастање креативности у трајну особину и став сваког ученика. Премда развој креативности зависи од низа материјалних и психолошких чинилаца, сматра се да школа, уз увођење неких промена има могућности за стварање повољне атмосфере за креативно изражавање ученика. Те промене односе се, пре свега, на укидање постојећих ограничења, које школа својом ригидном организацијом намеће ученицима и наставницима, унапређивањем радозналости и склоности за истраживањем, преиспитивањем, проналажењем нових, другачијих решења, развојем дивергентног мишљења. Сходно томе, отвара се могућност за конструисање флексибилне структуре мишљења и понашања, као и тежње за аутентичним изражавањем

потреба и интересовања. Процес развоја креативности у школи представља изазов за саме наставнике, од којих се очекује подстицај и стварање позитивне атмосфере за креативно изражавање деце.

У процесу развоја креативности у школи развија се емпатија и разумевање за друге, као и размена идеја кроз непосредну комуникацију са наставником и другим ученицима. Самим тим отварају се могућности за *сарадњу са другима, успостављање партнерских односа и негововање тимског рада*. Предности сарадничких односа у школи, посебно на релацији ученик–наставник, одавно су познате. Међутим, пракса показује да у школи још увек доминирају компетитивне ситуације учења и то у великој мери, тако да већина наставника и родитеља сматра да се без њих не би могла ни реализовати настава. Развој ривалства и непрекидно охрабривање ученика да надмаше своје вршњаке има значајне последице за социјални и емоционални развој ученика (Шевкушић, 1995). Сараднички односи у групи подразумевају такву социјалну ситуацију у којој појединац само уз помоћ других чланова групе може да оствари жељени циљ. Природа интеракције у којој чланови сарађују заснива се на узајамним интересима, координисаним напорима у раду, једнакој дистрибуцији моћи, испуњена је поверењем и помагањем, кроз искрену и отворену комуникацију. Сарадња заснована на таквим односима у групи доприноси остваривању бољих ефеката, јача унутрашњу мотивацију, развија социјалне компетенције, ствара боље интерперсоналне односе, доприноси развоју самопоуздања и јача осећање задовољства након обављене активности (Кларин, 2006). Да би школа била подстицајна средина, неопходно је да негује сараднички однос на свим нивоима, како унутар школе, тако и на плану интеракције са спољашњим окружењем. Имајући у виду предности које сарадничко учење пружа, пожељно је у оквиру саме школе јачати кооперативне облике учења и уопште пружати подршку процесу сарадње. Промене у школи, пре свега другачије позиционирање ученика и наставника стварају повољне услове за успостављање и развој партнерског односа. Партнерски однос у школи омогућава да се у процесу васпитања оствари таква интеракција која пружа могућност за размену знања, искустава, одређених информација и идеја. Значајну подршку развоју партнерских односа у школи пружа образовна технологија, која омогућава да ученици изађу из своје рецептивне улоге и постану равноправни учесници у процесу васпитања и образовања. Активан међусобни однос, размена релевантних информација између ученика и наставника омогућава да се у васпитно-образовном раду планирају и реализују заједничке акције и оствари позитивна међузависност. У циљу јачања ефикасности процеса сарадње у школи потребно је да ученици и наставници развију одговарајуће вештине као што су: активно слушање других, доношење одлука, допуштање појаве неформалног вођства у групи, управљање конфликтима, вођење дискусије и сл. Стицање и развој ових социјалних вештина утиче на јачање социјалних компетенција ученика како у школи, тако и у непосредном друштвеном окружењу.

Усвајање социјалних компетенција у уској је вези са променама у школи у којима се промовише *толеранција, поштовање различитости и демократичности*. Један од основних праваца промена у савременој школи је усмеравање ка развоју личности ученика, уважавању његових индивидуалних карактеристика и потенцијала, претходних искустава и знања, породичног миљеа и социокултурног контекста коме припадају. На тај начин у школи се доприноси развоју мултикултуралности, као веома значајне димензије сваког школског окружења. Уважавање различитости засновано је на принципима демократије, сва деца имају право на образовање, тако да је школа као васпитно-образовна институција намењена свој деци и младима без обзира на разлике које међу њима постоје. Међутим, упркос прокламованим циљевима, о једнаком образовању за све, може се рећи да данашња школа још увек није испунила тај задатак доступности за сву децу, без обзира на способности, верску и националну припадност и друге разлике које међу децом постоје. Видљивост проблема је посебно изражена када су у питању деца са сметњама у развоју, као и друге категорије деце са маргина друштва, односно деце која су социјално или културно депривирани. Хуманистичка друштвена оријентација да је школа институција отворена и доступна за све, у пракси још увек није наишла на своју реализацију. На пример, у васпитно-образовној пракси јављају се бројне потешкоће и отпори у реализацији програма инклузивног образовања и то најчешће од самих наставника. У пракси поменути проблеми могу представљати реалан извор сукоба и конфликта, посебно ако и сама школска средина није припремљена и довољно сензибилисана за процес инклузије. У том смислу, један од првих задатака школе јесте припремање средине за уважавање различитости, односно упознавања, како деце тако и наставника природом разлика у способностима и карактеристикама, као и са културом других народа који живе у нашем окружењу. Упознавање са различитостима, стицање знања о њима, смањује отпоре и развија уважавање разлика. Међутим, чињеница је да се у нашим школама не стичу у довољној мери знања о народима који живе у непосредном окружењу, што потврђује и схватање Ђ. Јовановића, који наводи да „и када се изучавају ради се о нецеловитом и несистематизованом увиду, који је често оптерећен стереотипима и идеолошким судовима о другима“ (Јовановић, Ђ., 2004: 73). Развој школе, као хумане заједнице, подразумева постојање доступности, неселективности, толеранције и уважавање различитости, за остваривање принципа демократичности које сама промовише.

Разумевање и *поштовање традиције* у школи односи се на упознавање са сопственим националним и културним идентитетом. У циљу неговања и развоја културне баштине и националних обележја, неопходно је континурано деловање школе, како у наставним, тако и у оквиру ваннаставних активности. Значајне промене у том смеру настају 2004. године, увођењем изборног наставног предмета Народна традиција, као и развојним планирањем. Наиме, уместо традиционалног наставног плана, који је био јединствен за

све школске институције на нивоу Републике, јавља се нови документ, под називом Школски програм у коме се за разлику од јединствености наставног плана, његове униформности и обавезности, нуди могућност конципирања једног дела програма на нивоу саме школе у складу са реалним потребама школе и непосредног окружења у коме се она налази. Сходно томе, у оквиру Стратегије развоја курикулума у обавезном и средњем образовању, који је донело Министарство просвете 2002. године, Школско развојно планирање представља обавезну активност школа у којој оне самостално планирају и конципирају такве садржаје, који ће одговорати потребама и интересима школе. У складу са тим стварају се услови за одабир и конципирање таквих садржина, које ће израстати из локалног окружења и бити усаглашени са контекстом одрастања деце. Путем таквих садржаја ученици могу да се упознају са историјским контекстом, као и обележјима и карактеристикама етничке, верске и националне природе.

Значајан задатак школе у циљу хуманизовања школског окружења јесте *промоција демократских и грађанских вредности*. У суштини, овај задатак је у блиској вези са образовањем за људска права, мир и толеранцију, при чему се посебно истиче развој опште хуманости, потребе за поштовањем других, избегавање предрасуда и конструктивно решавање проблема. У процесу демократизације неопходно је да школа, институција у којој се одвија процес васпитања и образовања, пружи подршку младим људима у развоју кључних вредности у области поштовања људских права и одговорности и развоју вештина решавања конфликта мирним путем и разумевања заштите добробити и благостања људи кроз националне и интернационалне законе. Задатак школе и наставника је између осталог, и деловање у домену личних вредности, односно да се код ученика развију вештине за препознавање предрасуда, заштиту и поштовање права других и пружање одговорности за сопствено понашање. Такође, веома је важан развој социјалних вештина везаних за медијацију и решавање конфликта, изградњу консензуса у циљу поштовања демократске процедуре. За остваривање ефикасније сарадње школе и непосредног окружења и укључивање ученика у друштвени живот, потребно је већу пажњу посветити практичним акционим вештинама, какве су јавно заступање, умрежавање, лобирање, као и вештине организовања у локалној заједници. Значајни помаци на овом плану учињени су увођењем посебног предмета под називом Грађанско васпитање, школске 2002/2003. године. Међутим, промоцију демократије и грађанских вредности у школи не треба ограничити само на један предмет, већ за школу и наставнике то треба да означава смерницу која се одражава на начин подучавања, избор метода и облика рада, стварање подстицајног окружења за учење и прихватање ученика као индивидуе која има властито достојанство и неотуђива права. У суштини промоција грађанских вредности и демократије представља приступ који се заснива на поштовању људских права, он се може имплементирати у свим предметима. Схваћено на такав начин, грађанско васпитање потенцира

питање промена у школи и трага за савременијим приступима, за школом у којој ће владати демократска атмосфера, школом која ће представљати хумано окружење.

У школском окружењу које је вођено духом толеранције, равноправности и међусобног уважавања млади људи стичу многа знања и искуства, која им омогућавају активно укључивање у непосредно окружење. У том смислу развој толерантне школске културе је од непроцењивог значаја. Са становишта развојности школе демократска оријентација има посебан значај, јер на својерестан начин потенцира *промене у школи*, истиче потребу за мењањем школског окружења у правцу развоја хуманијих односа. Као што је већ поменуто, увођење промена у школу представља сложен, комплексан и дуг процес, који је праћен бројним потешкоћама. Због своје дуге традиције, устаљеног начина рада и ригидног обрасца функционисања, школа се тешко мења, а промене у њој често су праћене отпорима запослених. Најчешћи узроци неприхватања промена налазе се у недовољном информисању и недовољној укључености запослених у школи, због чега је неопходан плански и систематски приступ приликом увођења промена. То подразумева адекватно припремање школске средине и правовремено информисање, као и максималну укљученост свих заинтересованих за мењање школског окружења. Битно је да промене задовоље потребе ученика, наставника и осталих запослених у школи, односно да они сами буду планери и реализатори промена. Мењањем школског окружења пружа се подршка процесу прерастања школе у заједницу учења, која према својим карактеристикама представља отворен, флексибилан систем, подложен променама, односно хуману социјалну заједницу деце и одраслих.

Литература

- Јанковић, П. и Р. Родић. (2007). *Школска педагогија*. Сомбор: Педагошки факултет.
- Јовановић, Б. (2004). *Школа и васпитање*. Јагодина: Учитељски факултет.
- Јовановић, Б. и Р. Николић. (2005). *Школска и породична педагогија*. Ужице: Учитељски факултет.
- Јовановић, Ђ. (2004). Тезе о институционалним и либералним моделима културне сарадње на Балкану, У: *Модели културне политике у условима међукултурних друштава на Балкану и евроинтеграционих процеса*. Ниш: Филозофски факултет, Институт за социологију.
- Кларин, М. (2006). *Развој дјеце у социјалном контексту*. Задар: Свеучилиште у Задру, Наклада Слап.
- Сузић, Н. (2005). *Педагогија за XXI вијек*. Бања Лука: ТТ Центар.
- Трнавац, Н. (2005). *Школска педагогија*. Београд: Научна књига-комерц.
- Шевкушић, С. (1995). Теоријске основе и перспективе кооперативног учења. У: *Зборник Института за педагошка истраживања*, 27, 138–157. Београд: Институт за педагошка истраживања.

Zorica Stanisavljević Petrović, Marija Cvetković

CREATING SCHOOL AS A HUMANE SOCIAL COMMUNITY

Summary: The contemporary social context significantly affects the changes of schools as basic institutions for upbringing and education. New educational needs of society initiate the need for the creation of the type of educational learning institutions in which a culture of peace and the development of human relationships is being promoted. Consequently, changes in the school context are focused on the development of peace, tolerance and conflict resolution through non-violent means. Creating schools as a human social community is determined by many factors that interact with each other. External factors depend on the social context and the immediate environment in which the school is located, while the internal factors are conditioned by the school factors, and are being recognized in its structure, organization and functioning. In the complex constellation of diverse influences more relationships that characterize the classroom context stand out: student-teacher relationship, relationships among teachers and student-student relationship. The aforementioned relationships are directly related to the process of humanization of relationships in school, which is colored by personal characteristics and behavior of all participants in the process of education.

In the process of changing, schools are expected to develop human relations at all relations and to strengthen its upbringing function. In accordance with these, changes are necessary in the school context in the direction of creating a favorable, stimulating environment for learning and development.

Key words: school, changes, human relations, teachers, students